

HEIKKI SUOMALAINEN JA HÄNEN MUSEONSA

Primalcon Rajamäen tehdasmuseon seinällä olevassa tekstissä lukee, että museo on perustettu professori Heikki Suomalaisen aloitteesta. Siinä myös kerrotaan lyhyesti kuka Heikki Suomalainen oli.

Tietosanakirja kertoo, että hän oli biokemisti, tunnettujen eläintieteilijöiden Esko ja Paavo Suomalaisen nuorempi veli, helsinkiläispoika. Hän syntyi vuonna 1917 ja kävi Norssissa koulunsa. Ylioppilaaksi hän tuli 1935 ja aloitti opiskelun Helsingin yliopistossa jo ennen sotia, ennättäpä tehdä ennen talvisotaa opintomatkan Carl Zeissin optisille tehtaille Jenaan. Jatkosodan alussa hän osallistui hyökkäysvaiheen aikana taisteluihin Karjalan kannaksella, mutta jo samana vuonna, 1941, hän tuli Alkon palvelukseen. Filosofian maisteriksi Heikki Suomalainen valmistui 1942 ja maatalous- ja metsätieteiden kandidaatiksi 1945. Opintojensa ohessa hänestä jo vuonna 1943 tuli Alkon biokemiallisen osaston johtaja, muutaman vuoden kuluttua koko keskuslaboratorion päällikkö ja vähän myöhemmin myös yhtiön Rajamäen tehtaiden isännöitsijä. Vuodesta 1958 eläkkeelle jäämiseensä asti Heikki Suomalainen oli koko Alko-yhtiöiden teollisuustoimen ja tutkimuksen johtaja.

Heikki Suomalaisen oma tutkimustyö kohdistui käymiskemiaan sekä erityisesti hiivan solurakenteen ja aineenvaihdunnan selvittämiseen. Hän julkaisi runsaasti biokemian, biologian ja mikrobiologian alalta, samoin hänellä oli kosolti sekä kotimaisten että ulkomaisten tieteellisten seurojen jäsenyyksiä ja luottamustehtäviä. Vuonna 1969 hän sai professorin arvonimen, ja vuosien kuluessa hänet promovoiitiin useankin korkeakoulun kunniatohtoriksi, muunmuassa Länsi-Berliinin teknillisen korkeakoulun 1974 ja Helsingin teknillisen korkeakoulun 1981. Vuonna 1984 hänelle myönnettiin korkein suomalaisen kemistin

osaksi tuleva tunnustus, Gadolin-mitali. Omalla alallaan varsin merkittävä mies kuoli 68-vuotiaana vuonna 1985.

Näistä matrikelitiedoista tulee edes pinnallisesti tutuksi se mies, jonka ansiosta vuonna 1963, Rajamäen tehtaiden täyttäessä 75 vuotta, tehdasalueella avattiin arvokas tehdasmuseo. Arvattavasti tarvittiin Suomalaisen koko arvovalta, jotta hanke toteutui.

Heikki Suomalainen oli todennut, että alunperin hiivatehtaan keitto- ja prosessihuoneeksi rakennettu ja patakopiksi kutsuttu rakennus, joka sittemmin oli palvellut tislauksena, oli tällöin jäänyt käyttämättömäksi. Parasta oli, että sinne jo vuonna 1913 Saksasta hankittu Metallwerke J. Aderstin valmistama Barbet-tislauskojeisto oli yhä paikallaan, jopa niin, että se pienin muutoksin voitaisiin käynnistää uudelleen. Sen rinnalla oli säästynyt toinenkin tisluslaitteisto, Pistorius-koje, jota pidetään syntyneen museon arvokkaimpana esineenä. Sehän pohjautuu Karl Pistoriuksen jo vuonna 1817 suunnittelemaan ammeeseen. Kyseinen laite oli Rajamäellä käytössä vuoteen 1913, jolloin hankittiin Barbet-kojeisto, joka siis on museon sydän. Esittelylehdisten mukaan "Barbet-tislauskojeisto on kaikessa mahtavuudessaan helppokäyttöinen. Tislaamossa toimi kerrallaan vain yksi tislaaja, jonka oli seurattava lämpötiloja, otettava näytteitä ja tarpeen mukaan tehtävä korjauksia. Kojeistossa on kolme kolonnia. Ensimmäisessä erotetaan väkiviina hiivan emävedestä, toisessa suoritetaan väkevänti ja esipuhdistus ja kolmannessa lopullinen puhdistus."

Niin syntyi Rajamäen tehdasmuseo, jonka esineistö kertoo ei vain tislauksesta,

vaan myös alkoholituotannon eri vaiheista ja erityisesti Rajamäen tehtaiden kehityksestä. Museoon on lisäksi koottu mielenkiintoinen kokoelma suomalaisen alkoholikulttuuriin liittyvistä erikoisuuksista. Siellä on itse asiassa esillä suomalaisen alkoholin valmistuksen ja käytönkin koko kirjo Rajamäen tehtaiden paikallishistorialla täydennettynä. Museon esittelylehtinen antaa tästä kaikesta varsin hyvän kuvan. Siinä ei tosin mainita Heikki Suomalaista lainkaan. Sen sijaan teksti tekee kunniaa toiselle merkittävälle miehelle, ”meidän tohtorillemme” Wilhelm Juslénille (1857–1926). Juslén oli jo vuonna 1888 mukana perustamassa Hyvinge Fabriks Aktiebolagetina toimintansa aloittanutta yritystä ja vaikutti myöhemmin monin tavoin tehtaan ja tehdasalueen kehitykseen.

Museon pystyttäminen Rajamäelle on kertakaikkinen kulttuuriteko. Sen on täy-

tynt maksakin melkoisesti – Heikki Suomalaiselta se oli sitäkin merkittävämpää, kun tämä tieteen ja tekniikan mies ymmärtääkseni oli varsin tarkka rahankäytön suhteen. Olin kerran eräässä Alkon ja Suomalaisen isännöimässä kansainvälisessä hiivasymposiumissa todistamassa, kuinka isäntä yritti rajoittaa päivällisen ruoka-juoma-annoksen yhteen lasilliseen yrityksensä halvinta punaviiniä. Toisaalta Alkon monopoliaseman huomioon ottaen oli toki oikein, että tähän alkoholiasioista niin kiinnostuneeseen maahan saatiin museo tallentamaan keskeistä osaa sen kansalaisten elämästä. Museoite onkin osuvasti otsikoitu *Suomalaisuutta yli sadan vuoden ajalta*.

Heikki Hongisto

Pistorius-tislaukslaitteisto Rajamäen tehdasmuseossa. Kuva teoksessa *Rajamäen tehtaat*, Pinnako.